Polityka miejska w Polsce i innych państwach członkowskich UE w kontekście NSS oraz aktualnej i przyszłej polityki spójności

Katowice, 5-6 listopada 2009 r.

Wizje polityki miejskiej

Zygmunt Ziobrowski
Instytut Rozwoju Miast

Procesy zachodzące w miastach

- Ludność miast:
  - rośnie w miastach Hiszpanii, Irlandii, Finlandii, Grecji,
  - spada w miastach środkowej Europy,
  - rośnie tempo imigracji z Afryki, Brazylii i Europy Wschodniej.
- W przypadku miast liczących ponad 1 milion mieszkańców PKB jest o 25% wyższe niż średnia w EU oraz o 40% wyższe niż średnia wartość PKB dla danego państwa.
- Gospodarki miejskie w bardzo szybkim tempie stają się gospodarkami opartymi na usługach. W Paryżu, Londynie, Berlinie, Madrycie i Rzymie zatrudnienie w sektorze usług stanowi od 80 do 90% wszystkich miejsc pracy (w polskich miastach od 58% w aglomeracji śląskiej do 80% w Warszawie).

Procesy c.d.

- Miasta mają wysokie stopy zatrudnienia, są siłami napędowymi, ale tylko 10% miast objętych audytem osiąga stopy zatrudnienia na poziomie 70% (cel Strategii Lizbońskiej).
- W wielu miastach Polski, Belgii i południowych Włoszech ma niskie stopy zatrudnienia (poniżej 50%).
- Wysoką stopę zatrudnienia w usługach osiągają miasta Danii, Szwecji, Finlandii, Holandii i zachodniej części Niemiec oraz duże miasta Francji, południowej Anglii, wschodniej Szkocji, a także stolice Półwyspu Iberyjskiego, zaś na wschodzie Ryga, Praga i Budapeszt.

  Najsłabsze w stosunku do lizbońskiego punktu odniesienia są miasta w Polsce, Rumunii i Bułgarii. Słabe są również miasta południowych Włoch, całej Grecji i miasta znacznej części Hiszpanii, ale także Berlin i część miast brytyjskich.

Procesy c.d.

W Stanach Zjednoczonych zatrudnienie w przemyśle spadło z 55,4% zaraz po wojnie do 15,8% obecnie.

W polskich dużych miastach z ok. 60% do ok. 18% w Warszawie, 24% we Wrocławiu i Krakowie, 27% w Trójmieście i Poznaniu oraz ok. 42% w aglomeracji śląskiej.

Szacuje się, że powierzchnia terenów poprzemysłowych w polskich miastach wynosi ok. 52 800 ha i stale rośnie. Najwięcej tych terenów jest w woj. Śląskim, mazowieckim i łódzkim.

Dla 76 % miast – powiatów grodzkich tereny przemysłowe stanowią poważny problem, a dalsze 10 % miast ma świadomość narastania tego problemu (badania IRM z 2007).

W polskich miastach udział terenów zdegradowanych w stosunku do terenów zainwestowanych ogółem przekroczył średnio 22%.

Polityki miejskie

- Niemiecka polityka miejska ma na celu:
  - zahamowanie odpływu mieszkańców z miast na tereny podmiejskie,
  - współpraca między miastami na poziomie regionalnym,
  - tworzenie osiedli stabilnych społecznie – wykorzystując imigrację, jako szansę,
  - tworzenie spójnych systemów, ułatwiających mobilność,
  - wzmacnianie atrakcyjności miast dla przedsiębiorstw i innowacyjności,

Polityki c.d.

- Polityka miejska Holandii ma na celu:
  - podniesienie poziomu bezpieczeństwa,
  - promowanie integracji i asymilacji mniejszości etnicznych,
  - promowanie aktywności obywatelskiej i spójności społecznej,
  - rewitalizację osiedli,
  - zwiększanie atrakcyjności przestrzeni dla przedsiębiorstw,
  - zaangażowanie obywateli, przedsiębiorstw i instytucji w rozwój.

Polityki c.d.

- Fińska polityka miejska jest zorientowana na wzrost konkurencyjności miast poprzez rozwój nauki i innowacyjność

- Polityka miejska prowadzona we Francji w latach 70. XX w. skierowana była głównie na rewitalizację istniejących budynków.

  Obecnie polityka miejska ma na celu:
  - dekoncentrację Paryża oraz regionu Ile-de-France,
  - wzmocnienie współpracy między miastami dla zwiększenia ich zdolności konkurencyjnych,
  - Integrację mniejszości etnicznych.

Polityki c.d.

- Polityka miejska we Włoszech koncentruje się na ochronie interesów publicznych w przestrzeni miast oraz rozwoju mieszkalnictwie. Głównym celem polityki jest poprawa infrastruktury transportu miejskiego.

- Cele węgierskiej polityki miejskiej to:
  - promowanie współpracy pomiędzy miastami i pomiędzy szczeblem lokalnym i centralnym,
  - wzmocnienie Budapesztu jako metropolii europejskiej,
  - nacisk na rozwój pięciu głównych miast jako centrów konkurencyjności,
  - wzmocnienie policentrycznego systemu osadnictwa,
  - promocja współpracy transgranicznej pomiędzy miastami,
  - rewitalizacja terenów miejskich.

- Cele polityki miejskiej w Portugalii opierają się na podnoszeniu jakości i funkcjonalności miast, podnoszeniu ich konkurencyjności i innowacyjności, rewitalizacji terenów miejskich, przy jednoczesnym dbaniu o równomierny rozwój miast.

Polityki c.d.

- Region Flamandzki uczynił politykę miejską jednym ze swoich priorytetów. Jej głównym celem jest zahamowanie odpływu ludności z miast poprzez zintegrowany rozwój osiedli, przyspieszenie gospodarcze, trwały wzrost zatrudnienia.

  Ponadto, istnieje federalny program, skierowany wyłącznie na potrzeby mieszkaniowe w dużych miastach. Działa on na zasadzie kontraktów z miastami.

Strategiczne Wytyczne UE

Rekomendowane działania obejmują:

- wzmocnienie atrakcyjności miast w dziedzinach transportu, usług, środowiska i kultury,
- promowanie wzrostu zrównoważonego, zarówno pomiędzy miastami, jak i miastami i obszarami wiejskimi i przedmieściami,
- wzmacnianie roli miast jako centrów rozwoju, promowanie przedsiębiorczości, innowacyjności i gospodarki opartej na wiedzy oraz wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw,
- wzrost potencjału w zakresie zatrudnienia i zmniejszanie różnic pomiędzy poszczególnymi dzielnicami i grupami społecznymi,
- walka z przestępczością wśród młodocianych i wzrost bezpieczeństwa,
- lepsze zarządzanie projektami miejskimi poprzez uwzględnianie wszystkich interesariuszy i efektywne planowanie,
- promowanie sieci wymiany doświadczeń,
- rozwój mechanizmów inżynierii finansowej w celu osiągnięcia maksymalnego efektu dźwigni z wykorzystaniem Funduszy Strukturalnych.

Priorytety współpracy transnarodowej to: innowacje, środowisko, zrównoważony rozwój miejski, w tym rozwój policentryczny.

Podkreśla się także potrzebę uwzględnienia regionów i miejsc dotkniętych degradacją struktur miejskich oraz odpływem przedsiębiorstw

Strategiczne Wytyczne UE c.d.

- Według założeń zawartych w Agendzie Terytorialnej polityka miejska musi uwzględnić następujące elementy:
  1. Wzmocnienie policentrycznego rozwoju oraz innowacji poprzez tworzenie sieci współpracy regionów miejskich i miast.
  2. Nowe formy partnerstwa i zarządzania terytorialnego pomiędzy obszarami wiejskimi i miejskimi.
  3. Tworzenie regionalnych klastrów konkurencyjności.
  4. Wzmacnianie i rozbudowa sieci transeuropejskich: zintegrowany rozwój multimodalnych systemów transportu.
  5. Transeuropejskie zarządzanie ryzykiem, z uwzględnieniem efektów zmian klimatycznych.
  6. Wzmocnienie struktur ekologicznych i zasobów kulturowych jako wartości dodanej dla rozwoju.

Istotna rekomendacja Agendy Terytorialnej dotyczy opracowania wskaźników operacyjnych dla celów regularnej sprawozdawczości dotyczącej zagadnień terytorialnych (w ramach programu ESPON), a także pilnej realizacji Programu Działań, które zostały uznane za najbardziej priorytetowe i wymagające natychmiastowego wdrażania.

Strategiczne Wytyczne UE c.d.

Zintegrowane podejście do rozwoju miast, do którego zachęca Karta Lipska obejmuje następujące strategie:

- Tworzenie i zapewnienie wysokiej jakości przestrzeni publicznych,
- Modernizację sieci infrastrukturalnych oraz poprawę efektywności energetycznej,
- Aktywną politykę innowacyjną i edukacyjną.

Strategie działania, mające na celu poprawę sytuacji w dzielnicach kryzysowych:

- utworzenie urbanistycznych strategii dot. obszarów kryzysowych,
- wzmocnienie polityki lokalnej dot. rynku pracy,
- podjęcie aktywnej edukacji dzieci i młodzieży,
- promocja skutecznego i korzystnego centowo transportu.

Sytuacja mieszkaniowa w Polsce i w wybranych krajach UE

Kraj	Liczba m2 na jednego mieszkańca	Średnie miesięczne zarobki w euro	Miesięczne opłaty za mieszkanie w euro	Udział wydatków na mieszkanie w dochodach gosp. Domowych w %
Polska	**23**	**626**	**119**	**19**
Włochy	**40**	**1715**	**463**	**27**
Belgia	**48**	**2760**	**772**	**28**
Holandia	**45**	**2825**	**847**	**30**
Szwecja	**45**	**2540**	**761**	**30**

- W 2008 roku na cele mieszkaniowe wydatkowano z budżetu państwa 1015,4 mln zł (bez dotacji na budownictwo) i remonty prowadzone przez MON i MSW). Była to kwota niższa niż w 2007 r. o prawie 182 mln zł, tj. około 15%
- W 2008 roku w stosunku do roku poprzedniego liczba przyznanych kredytów zmniejszyła się o około 8%
- Koszty budowy mieszkań spółdzielczych oddanych do eksploatacji w domach wielorodzinnych w 2008 r. wyniosły średnio ponad 3200 zł na m2 i w stosunku do roku poprzedniego były wyższe średnio o około 28%. W TBS wyniosły około 2750 zł za 1 m2. Mieszkania budowane przez deweloperów kosztowały od około 3700 zł do ponad 6000 zł za 1m2 – zysk dewelopera w granicy 25 do 40% kosztów przedsięwzięcia inwestycyjnego.

Polskie miasta, pomimo niskiego poziomu urbanizacji odgrywają coraz większą rolę w systemie osadniczym Europy

Liczba ludności na terenach wsi, ale także dużych miast, stale się kurczy. Szybko natomiast rozwijają się ich strefy podmiejskie, Ludność w strefach wielkich miast w Polsce stanowi, poza nielicznymi wyjątkami, 20-30% ogólnej liczby ludności całego obszaru metropolitalnego, zaś w obszarach metropolitalnych Europy Zachodniej, 50% i więcej. Procesy dynamicznego rozwoju stref podmiejskich są zjawiskiem nieuchronnym, co pociąga za sobą liczne konsekwencje.

Według scenariuszy rozwoju przestrzeni europejskiej publikowanych w raporcie ESPON:

Tylko w przypadku realizacji polityki spójności całe terytorium naszego kraju ma szanse znaleźć się w tzw. europejskiej strefie koncentracji intensywnych przepływów i aktywności.

W przypadku kontynuacji dotychczasowych trendów tylko ważniejsze miasta leżące wzdłuż autostrad A2 i A4 znajdą się w tej strefie. Najbardziej niekorzystnie przedstawia się obraz polskiej przestrzeni wg scenariusza ostrej konkurencyjności, w którym cały obszar naszego kraju leży poza strefą.

Scenariusze porównawcze: struktura przestrzenna i kierunki rozwoju miast do 2030 r.

Spójność

Trend

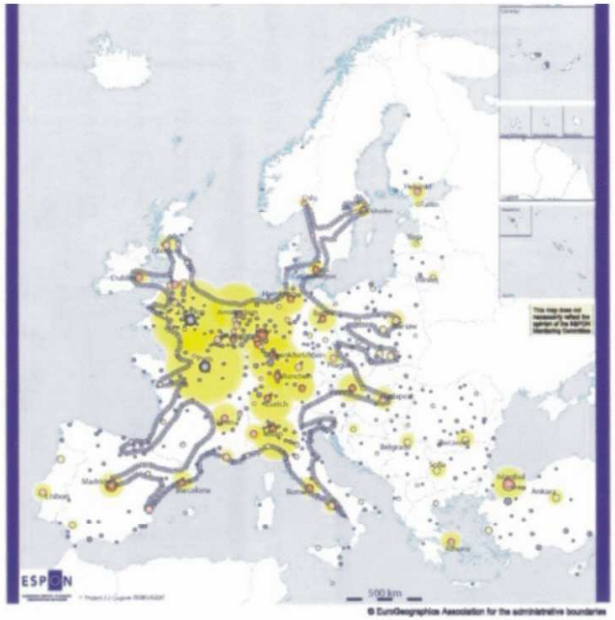

Konkurencyjność

Urban typology: Global City, European Engine, Strong MEGA, Potential MEGA, Weak MEGA, Regional/Local City

Attraction and polarisation potential of metropolitan areas

Area of concentration of flows and activities

Emerging peripheral integrated zone

Choć dofinansowanie najsłabszych regionów pozostanie zapewne jednym z najważniejszych celów Unii, to **coraz więcej środków wspólnotowych będzie kierowane na poprawę zewnętrznej konkurencyjności UE.**

Znacząca część tych środków przeznaczona będzie na **wsparcie rozwoju największych centrów miejskich**. Stąd wiele krajów stara się zwiększyć potencjał tego typu ośrodków poprzez ich „grupowanie” i uzupełnianie potencjału, w tym tworzenie „sieci miast”.

Ta idea została już wprowadzona do koncepcji przestrzennego zagospodarowania takich krajów jak Niemcy, Holandia, Szwecja. Zgodnie z nią działają już takie systemy współpracy jak „Delta Metropolis”, „Centropa”, „Saxon Triangle” czy „Oresund”.

Systemy współpracy przestrzennej miast w Niemczech

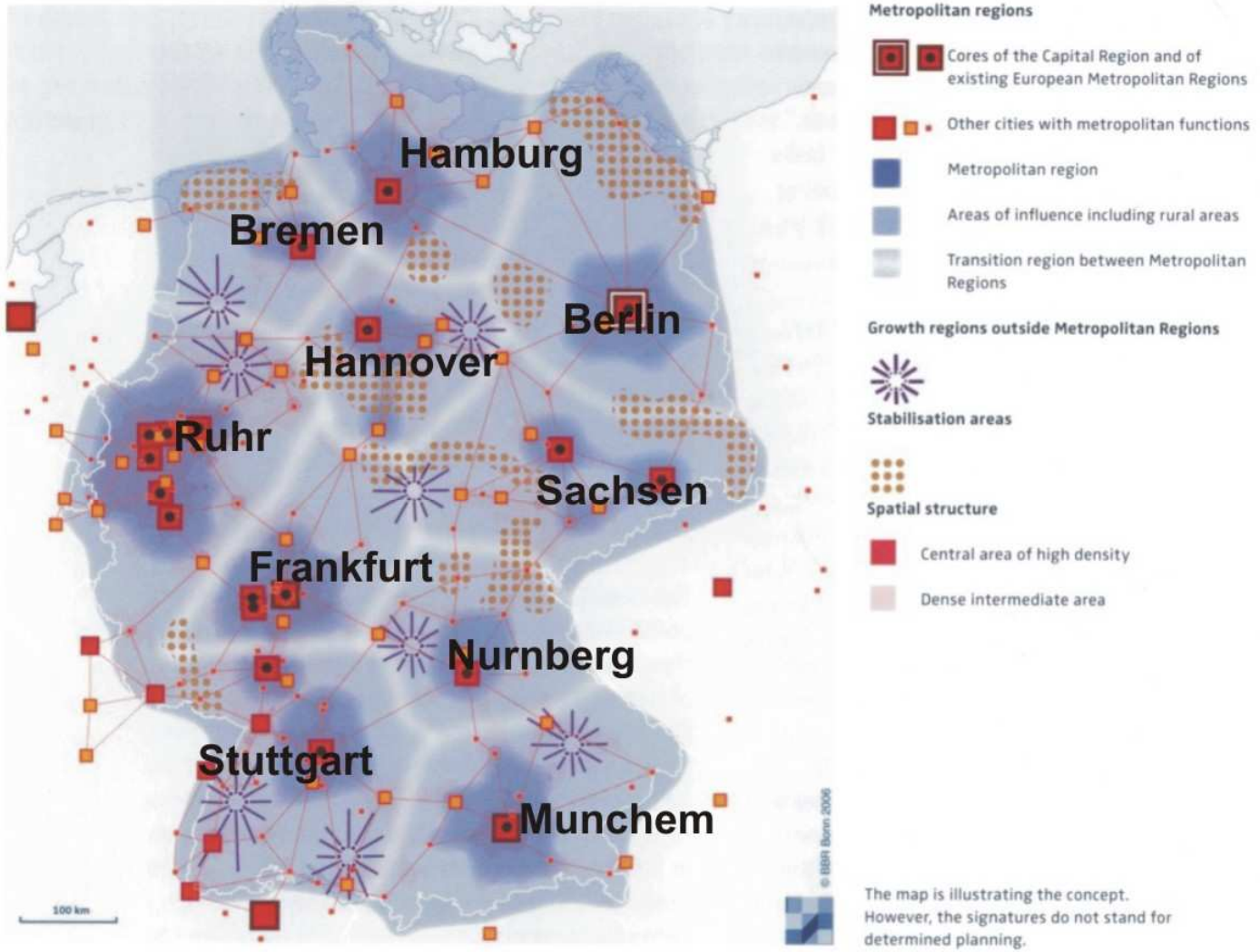

Systemy współpracy przestrzennej miast w Holandii

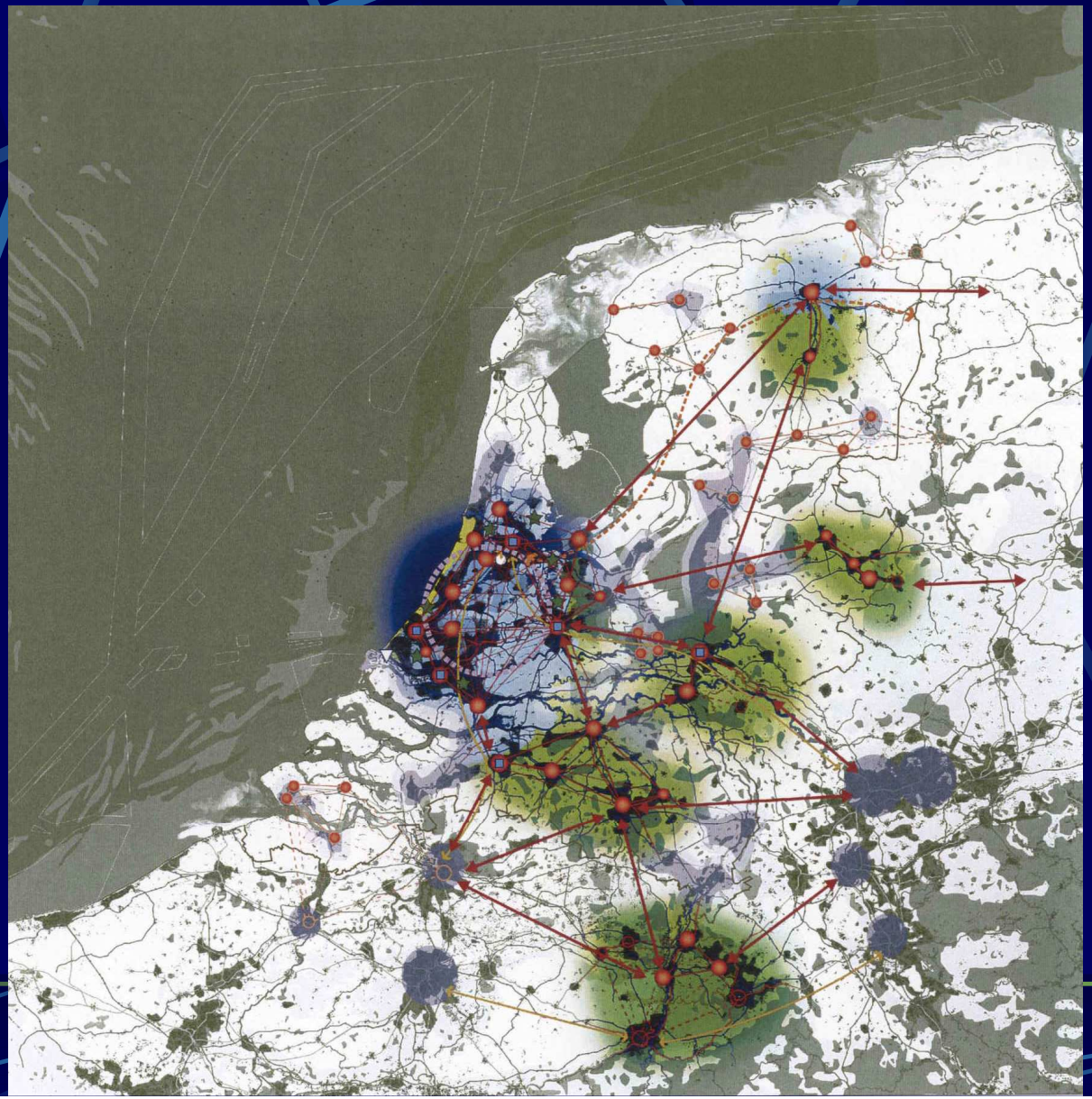

Centropa

CZECH REP.
Jihlava
Zlín
Tábor
Písek
Brno
Trenčín
Prievidza
České Budějovice
Znojmo
Břeclav
SLOVAKIA
Piešťany
Trnava
Nitra
Krems
Vienna
Bratislava
St. Pölten
Nové Zámky
Linz
Baden
Mosonmagyaróvár
Komárno
Eisenstadt
Wr. Neustadt
Sopron
Győr
Budapest
AUSTRIA
Szombathely
HUNGARY
Veszprém
Graz
Zalaegerszeg

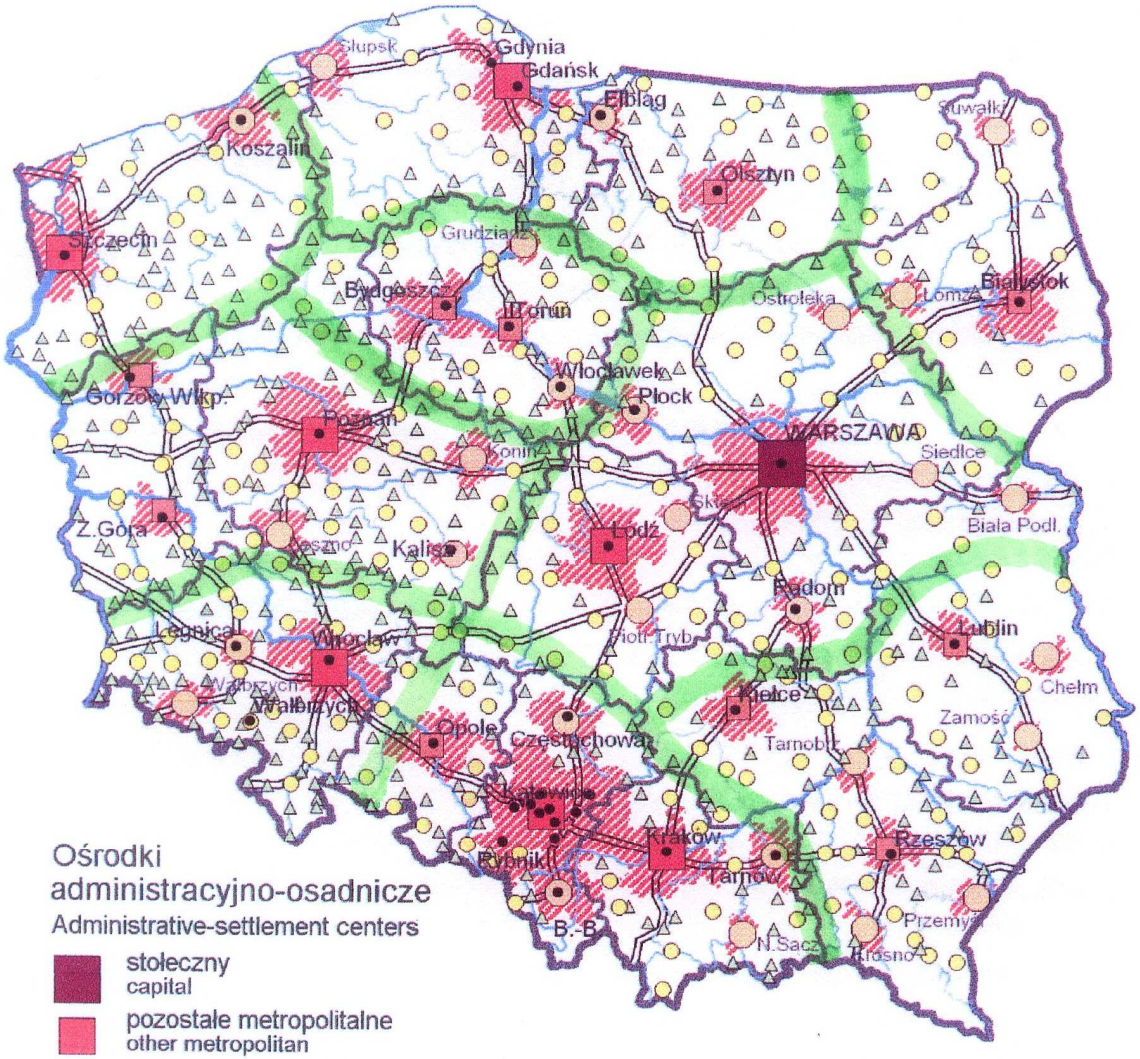

Ośrodki administracyjno-osadnicze
Administrative-settlement centers

- stołeczny
  capital
- pozostałe metropolitalne
  other metropolitan
- pozostałe wojewódzkie
  other voivodship
- pozostałe powiatowe grodzkie
  other cities with poviat status
- pozostałe powiatowe
  other poviat centers
- pozostałe miasta
  other towns
- strefy zewnętrzne ośrodków powiatowych grodzkich i większych
  external zones of poviat centers with city status and bigger ones

0 50 100 150 200 km

- granica państwa
  state boundary
- granice województw
  voivodship boundaries
- miasta powyżej 100 tys. mieszk.
  cities above 100,000 population
- główne drogi
  main roads

KRUS Cluster

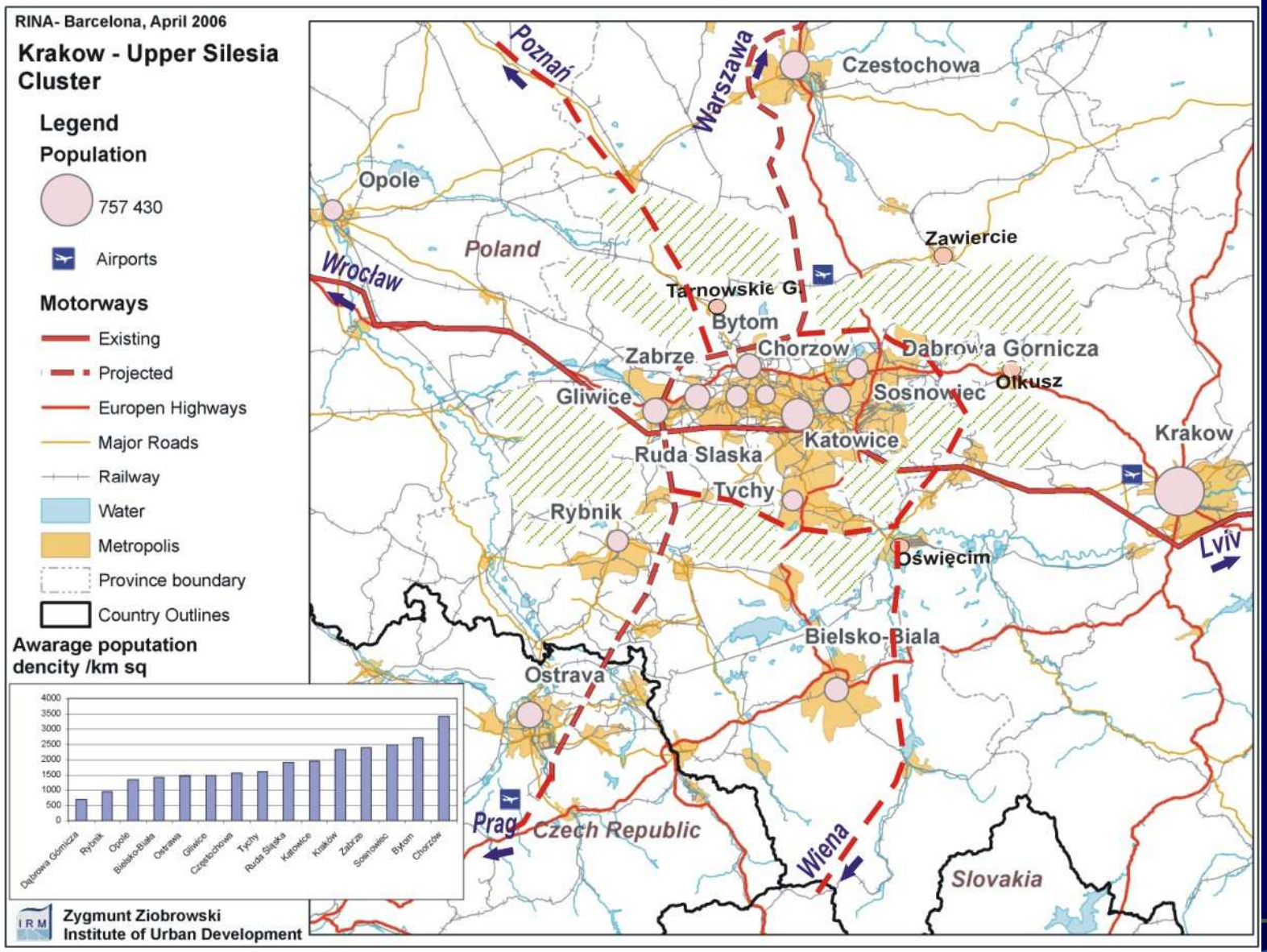

Wiele zależy od mobilizacji władz lokalnych do usuwania barier i aktywnego zarządzania rozwojem miast, a także niezbędnego wspomagania poprzez politykę rządu

Najważniejsze bariery w rozwoju polskich miast:

- niewydolność systemów transportu zarówno publicznego jak i indywidualnego
- brak łatwo dostępnych terenów dla inwestycji, zarówno publicznych jak i prywatnych
- brak przejrzystego systemu tworzenia warunków kształtowania ładu przestrzennego (np. relacje między planami miejscowymi a scalaniem gruntów, polityką przestrzenną a decyzjami WZ.)
- słabe instytucje ochrony interesu publicznego
- brak polityki rządu zorientowanej na miasta (ich rozwój i rewitalizację)
- brak badań poświęconych problemom rozwoju miast
- słabo rozwinięty marketing urbanistyczny

Pole możliwych celów polityki rządu wobec miast

- wzmocnienie współpracy między miastami
- rozwój transportu publicznego w dużych miastach
- przyspieszenie rozwoju mieszkalnictwa
- powstrzymanie tempa degradacji miast
- powstrzymanie żywiołowego (niekontrolowanego) rozpraszania zabudowy w strefach podmiejskich

Dziękuję za uwagę

zziobrowski@irm.krakow.pl